

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך לט, תשמ"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

הערות

א. שמונים הוא שמונים

"ואת הכבשה ישלם ארבעתים" (ש"ב יב, ו) פירושו חז"ל והמפרשים: "פי ארבע" ואף מצאו מי הם הארבעה שנענש דוד על ידם. ומכל מקום מוסיף רד"ק בפירושו לשמואל: "ומדרך הדקדוק ארבעתים – שמונה. וכן בשרשים שרש רבע: פעמים ארבע"¹. אבל אצל 'שבעתים' דעת הכול שאין פירושו אלא הרבה. וראב"ע בבראשית ד, טו מדגיש: "כי אין זאת המלה ארבעה עשר"². אלה התיבות שישנן במקרא במשקל זה הזוגי. והנה מצאתי באחד מן גדולי החכמים, והוא אף בעל לשון ומחבר פיוטים במשקל הספרדי, תיבה נוספת שקולה במשקל זה. בשאלות ותשובות מהר"ם אל אשקר ראש סימן כה, ד"ה:

1. בתרגום: על חד ארבעא. ברד"ק: ארבעין!

2. דרך אגב, לא אלפאסי ולא רב יונה בן ג'נאח הביאו את 'ארבעתים' ב'שרשים'. בספר 'הרקמה' עמ' רצג ורצח הביאו.

תשובה, ישנו לשון זה: "זאת אשיב אל לבי כי הכל מסייעים למלאכת שמים, המרבה והממעט כקטון כגדול רך הלבב ואיש הבינים, רב וצעיר כבן שמונים, לשוח אפרוח שלא נתפתחו לו העינים, ולהביט אל לובן השינים וכו'".

כמה לשונות במליצה זו צריכים פירוש, עיין לקמן, ונעמוד תחילה על העיקר: כל המליצה כתובה בחרוז שמסתיים בפתח וחיריק: פִּים. ועל כן אי אפשר לקרוא כאן שמוֹנִים, משום שהוא מתנגד לחרוז. ולא עוד אלא שאין כל מובן לומר שבן שמונים עולה למעלה: רב בן שמונים וצעיר.

על כורחנו אנחנו צריכים לקרוא בן שמוֹנִים, ובא על דרך ארבעתים ושבעתים. ומה פירוש: שמוֹנִים? אם רצונך, אתה אומר שפירוש: בן שמונה, ואם רצונך, אתה אומר 'שמוֹנִים' פירושו כפול שמונה, היינו בן שש עשרה. יצירת שמוֹנִים היא מן שמוֹנָה לא כמו ארבעתים ושבעתים שהן מן ארבעה, שבעה.

ועולה מאליה השוואה לדברי רב שלמה בן גבירול בסוף שירו 'תהִלַּת אל בראש כל התהלות': "ואל תתמה בשירות היקרות תמה מהשמונה הכפולות. היינו שצעיר בן שש עשרה אומר דברי שיר יקרים כאלה". ("תמה מ-" רגיל בשימושו של רשב"ג, עיין למשל מה שכתבתי במבוא ל'בן משלי' של רב שמואל הנגיד עמ' לטו, עיין מילון בן יהודה ערך 'תמה').

ואשר ללשון "הכל מסייעים", על פי שיר השירים רבא פ"א ה ושם נסמן: "את המלך". "למלאכת", על פי עירובין יג ע"א. וכאן במובן הרחב שנמצא בפירוש רבנו חננאל ובריי"ף וברמב"ם

בהקדמתו למשנה תורה. "איש הבינים", כפירוש רש"י בש"א יז, ד: "גבור". "אפרוח", מליצה ידועה על פי ביצה ו ע"ב. "לובן", כדברי חז"ל בבראשית רבא פרשה צח, על "לָבָן שינים מחלב", שרמוז פה עניין תורה.

ב. ערביסטים, שמיניסטים – ערביתים, שמיניתים

עורך ספרותי מן אלו שמקפידים על טהרת העברית, לא הייתה דעתו נוחה מן הסיומת הלועזית של היחסה, שהורכבה על התיבה העברית, בניגוד לתיבות לועזיות שאין האוזן מרגישה בהם, כגון סוציאליסטים וכיוצא בה. הצעתי ליצור סיומת עברית נאותה: ים. והאוזן תקלוט מהר את הסיומת שמתלווית לתיבה עברית.